

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในการพัฒนาประเทศ สิ่งสำคัญประการแรก คือการพัฒนาการศึกษา เพราะการศึกษาจะทำให้ประชากรของชาติมีความรู้ ความเข้าใจ ความสามารถ ในการจะรับฟังข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ได้อย่างเข้าใจ สิ่งเหล่านี้ทำให้นำไปพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้า

ชนิดา รักษ์พลเมือง (2534) กล่าวว่า รัฐบาลและเอกชนจึงได้พยายามสนองความต้องการในด้านการศึกษา โดยจัดให้มีการศึกษาหลายระดับ หลายรูปแบบ เช่น การศึกษาระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอุดมศึกษา ทั้งสายสามัญและสายอาชีพ

การศึกษาในระดับประถมศึกษาเป็นการศึกษาที่มีความสำคัญต่อประเทศ การศึกษาในระดับนี้รัฐบาลมุ่งหวังให้ผู้เรียนมีความรู้ ความสามารถขั้นพื้นฐาน อ่านออก เขียนได้ คิดคำนวณได้เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาขั้นต่อไป นอกจากนี้ประภาพรรณ สุวรรณสุข (2535) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการศึกษาระดับนี้ว่า นอกจากจะฝึกฝนอบรมเด็กให้มีความรู้ ทักษะ และเจตคติ ที่พึงประสงค์แล้ว ยังจะเป็นการปลูกฝังให้เด็กเป็นพลเมืองดี ปรับตนให้อยู่ในสังคมในระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขอีกด้วย

โรงเรียนประถมศึกษารัฐบาลได้ให้หน่วยงานทางการศึกษารับผิดชอบและแบ่งออกเป็นหลายสังกัดเพื่อความเหมาะสมในการบริหารงาน เช่น สังกัดสำนักงานประถมศึกษาแห่งชาติ สังกัดเทศบาล สังกัดกรุงเทพมหานคร สังกัดการศึกษานอกโรงเรียน และสังกัดการศึกษาเอกชน ซึ่งทุกสังกัดมีความสำคัญในการจัดการศึกษาแก่เยาวชนของชาติ

การศึกษาระดับประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร มีบทบาทสำคัญต่อเยาวชนในเมืองหลวงของประเทศเป็นอย่างมาก จำนวนนักเรียนสังกัดกรุงเทพมหานครมีจำนวนคิดเป็นร้อยละ 52 ของนักเรียนในกรุงเทพมหานครทั้งหมดที่อยู่ในเกณฑ์บังคับ มีโรงเรียนซึ่งกระจายในเขตต่าง ๆ 427 โรงเรียน มีครูประมาณ 13,070 คน (สำนักการศึกษา กรุงเทพมหานคร, 2537) และจากการขยายตัวของประชากร ความเจริญในด้านวัตถุและอารยธรรม ทำให้เกิดปัญหาตาม

มาหลายรูปแบบ โรงเรียนในสังกัดกรุงเทพมหานคร จึงควรมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาทุก ๆ ด้าน (สมกุล ดาวรกิจ, 2528) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ กมล รอดคล้าย (2526) ที่กล่าวว่า ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นมาในกรุงเทพมหานครได้เกี่ยวข้องกับการศึกษาของเยาวชน โดยเฉพาะปัญหาความสัมพันธ์ในครอบครัวและแนวคิดที่ผู้บริหารและครูในสังกัดของรัฐบาลและเอกชนส่วนมากยังยึดมั่น มีทัศนคติแบบอนุรักษ์นิยม ซึ่งจะไม่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาการศึกษา

จากความสำคัญในการสอนระดับประถมศึกษาในสังกัดกรุงเทพมหานครที่กล่าวมา ครูประถมศึกษาจึงมีบทบาทสำคัญที่สุดในการที่จะทำให้เยาวชนของชาติเป็นคนดี มีสติปัญญา ตามจุดมุ่งหมายของแผนนและหลักสูตรการศึกษา (คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530) นอกนั้นแล้ว ครูควรให้นักเรียนได้มีความรู้พื้นฐานด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง (ประดินันท์ อุปรนัย, 2533) และในส่วนตัวของถิ่นครูประถมศึกษายังมีบทบาทปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม ที่ดีในสังคม บำรุงศิลปวัฒนธรรมไทย เสริมสร้างความเข้าใจในการปกครองระบอบประชาธิปไตยอีกด้วย (สัมพันธ์ ทองสมัคร, 2528)

หลักสูตรประถมศึกษาฉบับปัจจุบัน โครงสร้างมวลประสบการณ์ที่จัดให้ผู้เรียน เกิดการเรียนรู้ซึ่งมีทั้งหมด 5 กลุ่ม ศิลปะศึกษาจัดอยู่ในกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย ซึ่งมีเป้าหมาย เพื่อต้องการพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนที่มีสมบูรณ์ มีความรู้คู่ กับความงาม มีอิสระในการแสวงหาคำตอบของชีวิตให้ตนเอง ช่วยพัฒนาประสบการณ์ ความคิดสร้างสรรค์ จินตนาการ อารมณ์ และ ความรู้สึก (วิชัย วงศ์ใหญ่, 2530) ศิลปะศึกษาช่วยส่งเสริมพัฒนาการของเด็กอย่างกว้างขวาง เช่น พัฒนาการทางอารมณ์ (Emotional Growth) พัฒนาการทางสติปัญญา (Intellectual Growth) พัฒนาการทางร่างกาย (Physical Growth) พัฒนาการทางการรับรู้ (Perceptual Growth) พัฒนาการทางสังคม (Social Growth) พัฒนาการทางสุนทรียภาพ (Aesthetic Growth) และพัฒนาการ สร้างสรรค์ (Creative Growth) โลเวนเฟลด์ (Lowenfeld, 1982) จุดมุ่งหมายดังกล่าวข้างต้นนี้ได้สอดคล้องกับ สุลักษณ์ ศรีบุรี (2536) ที่ได้กล่าวว่า วัตถุประสงค์ในการสอนศิลปศึกษานั้น เพื่อเสริมสร้างลักษณะนิสัยและประสบการณ์ให้เด็ก และเยาวชนเป็นผู้ที่กล้าแสดงออก มีความมั่นใจในตนเอง มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ เพิ่มพูน พุทธิปัญญาและเจตคติให้เจริญออกงามไปพร้อม ๆ กัน โดยมีความมุ่งหวังว่า เมื่อเด็กเติบโตเป็นผู้ใหญ่ก็จะมีนิสัยช่างคิด ช่างสังเกต รู้จักพินิจพิจารณา มีใจรักและชื่นชมในงานศิลปะ เป็นผู้ที่มีจิตใจงดงาม มีความรู้สึกทางสุนทรียภาพ มีรสนิยมที่ดี รักการศึกษาค้นคว้าหาความรู้ด้วยการทดลอง และฝึกประสบการณ์

จากความสำคัญของการศึกษาระดับประถมศึกษา ครูประถมศึกษาและความสำคัญของวิชาศิลปะศึกษาดังที่กล่าวมาแล้ว ครูศิลปะศึกษาในระดับประถมศึกษา จึงย่อมมีบทบาทต่อการศึกษาของเยาวชน ดำรงค์ วงศ์อุปราช (2535) จึงได้กล่าวว่า หน้าที่และบทบาทของครูสอนวิชาศิลปะศึกษานั้นสำคัญและละเอียดอ่อนมาก ซึ่งในด้านคุณสมบัติที่พึงมีของครูศิลปะศึกษานั้น กำจร สุนพงษ์ศรี (2530) ได้กล่าวไว้ 3 ประการ เช่น 1) ต้องมีความรู้ในวิชาที่สอนอย่างถ่องแท้ 2) มีความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ และ 3) ควรมีจริยธรรมอันดีงาม

แต่ในสภาพความเป็นจริง การเรียนการสอนศิลปะศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา ต้องพบกับสภาพปัญหาต่าง ๆ หลายประการ ซึ่งสภาพปัญหาดังกล่าวในที่นี้ประการหนึ่งก็คือ ครูผู้สอน ดังจะพบได้จากการวิจัยของครูศิลปะศึกษาและนักวิชาการทางศิลปะศึกษาที่แสดงความคิดเห็นดังนี้

ครูโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานประถมศึกษาจังหวัด เขตการศึกษา 4 ประสบปัญหาและมีความต้องการพัฒนาสมรรถภาพในด้านการสอนและเทคนิคการสอนอยู่ในระดับมาก (พิภพ ปิติ , 2533) ครูโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดงานประถมศึกษา จังหวัดลพบุรี ส่วนใหญ่ขาดความรู้ ความถนัด และความมั่นใจในการสอน โดยเฉพาะขาดหลักการในการวัดและประเมินผล (บรรจง บุญการี, 2532) นอกจากนี้ครูในต่างจังหวัดที่ต้องพบสภาพปัญหาแล้ว ครูในกรุงเทพมหานคร ยังพบกับสภาพปัญหาดังที่ปราโมทย์ บุญเต็ม (2536) ได้วิจัยถึงครูศิลปะศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร ได้กล่าวว่า ครูที่สอนศิลปะศึกษายังขาดความรู้ความเข้าใจในศิลปะศึกษา และยังขาดสมรรถภาพหลายประการในการสอนศิลปะศึกษา

ในด้านความคิดเห็นของนักวิชาการทางศิลปะศึกษาที่ได้กล่าวถึงสภาพปัญหาของครูผู้สอนศิลปะศึกษาซึ่งพอสรุปได้ดังนี้ ทวีเกียรติ ไชยงยศ (2533) ซึ่งกล่าวว่า การสอนของครูศิลปะศึกษาในปัจจุบัน ยังมีครูอีกจำนวนมากที่สอนไม่ตรงตามหลักสูตร และยังมีความคิดว่าการเรียนศิลปะศึกษา คือ การสร้างผลผลิตทางศิลปะเท่านั้น จึงมุ่งแต่สอนเฉพาะการผลิตงานศิลปะ เกษร ธิตะจारी (ม.ป.ป.) กล่าวว่า การเรียนการสอนศิลปะศึกษาในโรงเรียนต่าง ๆ ยังมีความสับสนอยู่มาก เป็นเพราะความคลาดเคลื่อนระหว่างทฤษฎีกับการปฏิบัติ สงวน รอดบุญ (2533) และ พระพงษ์ กุลพิศาล (2533) มีความคิดเห็นสอดคล้องกันและได้สรุป ความผิดพลาดของครูผู้สอนว่าเป็นเพราะไม่เข้าใจปรัชญาการศึกษา จุดมุ่งหมายของหลักสูตร จึงมุ่งให้นักเรียนวาดภาพให้ได้เหมือนจริงหรือเหมือนตัวอย่าง ก็จะได้คะแนนมาก อีกทั้งโรงเรียนไม่เห็นความสำคัญในวิชาศิลปะศึกษา มุ่งให้เด็กเรียนวิชาอื่นที่คิดว่ามีความสำคัญกว่า ทำให้เด็กขาดการใช้จินตนาการ ฝึกหัดความคิดสร้างสรรค์

จากแนวคิดนักวิชาการทางศิลปศึกษาดังกล่าว จึงพอสรุปถึงสภาพปัญหาเกี่ยวกับการเรียนการสอนได้ดังนี้ การเรียนการสอน ศิลปศึกษายังไม่เปลี่ยนแปลงจากปรัชญาการสอนแบบเก่า คือ ครูเป็นผู้ถ่ายทอด สอนโดยการลอกเลียนแบบให้เหมือนตัวอย่าง ปัญหาที่สอง คือ คิดว่าการเรียนการสอนในปัจจุบันหวังสร้างผลิตผลงานเพื่อให้ผลงานของเด็กประกวดได้รางวัล ให้ผู้ชมเกิดความพึงพอใจ นำชื่อเสียงมาสู่โรงเรียน ผู้บริหารโรงเรียนเห็นแก่รางวัล ชื่อเสียง ไม่มีความเข้าใจถึงปรัชญาการเรียนศิลปศึกษาที่แท้จริง และบางโรงเรียนก็ไม่เห็นความสำคัญของวิชาศิลปศึกษา นอกจากสภาพปัญหาทางการสอนที่เกิดจากการขาดความรู้ ขาดสมรรถภาพทางการสอน ขาดความเข้าใจในหลักสูตรแล้ว สิ่งสำคัญประการหนึ่งที่จะอาจทำให้การเรียนการสอนศิลปศึกษาผิดพลาดหรือไม่ตรงตามจุดประสงค์ของหลักสูตร คือ แนวความคิดในความเชื่อของครู ซึ่งในเรื่องนี้ วิทย์ วิศทเวทย์ (2533) ได้กล่าวว่า แนวคิดของครูในด้านปรัชญาการสอนเป็นสิ่งสำคัญเพราะ ปรัชญาการสอนมีบทบาทในการวางแผนหรือดำเนินการทางการศึกษา

ปรัชญา ทฤษฎีหรือแนวคิดทางการศึกษาศิลปศึกษามีหลายแนวทาง ซึ่งขึ้นอยู่กับผู้ค้นพบ ผู้นำทางปรัชญา ทฤษฎีต่าง ๆ จะมีความเชื่อ ความคิดเห็นไปในแนวทางใด

แนวคิดการสอนของ อาเธอร์ เอฟแลนด์ (1979) ได้นำเอาองค์ประกอบ 3 อย่างมาผสมผสานกัน ดังนี้

1. องค์ประกอบวัฏจักรทางศิลปะ (The element in the total situation of a work or art) ซึ่งได้แก่

- 1.1 งานศิลปะ (The work of art itself)
- 1.2 ศิลปิน (The artis)
- 1.3 ผู้ชมงานศิลปะ (The audience)
- 1.4 สาระหรือความเป็นสากลในงานศิลปะ (The Universe)

2. ทฤษฎีทางสุนทรียศาสตร์ 4 แนว ได้แก่

1. ทฤษฎีมิเมติก (Mimatic theory)
2. ทฤษฎีแพรกมาติก (Pragmatic theory)
3. ทฤษฎีเอ็กซ์เพรสซีฟ (Expressive theory)
4. ทฤษฎีออปเจกทีฟ (opjective theory)

3. ทฤษฎีทางจิตวิทยามี 4 แนว ได้แก่

1. ทฤษฎีพฤติกรรมนิยม (Behavioralism Psychology theory)
2. ปัญญานิยม (cognitive psychology theory)

3. ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ (Psychoanalytic Psychology theory)

4. ทฤษฎีเกสตัลท์ (Gestalt Psychology theory)

เอฟแลนด์ นำองค์ ประกอบวิัจกรทางศิลปะมาเทียบเคียงกับทฤษฎีทางสุนทรียศาสตร์และนำทฤษฎีทางจิตวิทยาการศึกษา มาผสมผสานอีกครั้ง จึงนำเสนอแนวคิดการสอนศิลปะศึกษา 4 แนวทาง ดังนี้

1. การสอนตามทฤษฎีมีเมติกกับทฤษฎีพฤติกรรมนิยม
2. การสอนตามทฤษฎีแฟรงกมาติกกับทฤษฎีปัญญานิยม
3. การสอนตามทฤษฎีเอกซ์เพรสซีฟกับทฤษฎีจิตวิเคราะห์
4. การสอนตามทฤษฎีออปเจกทีฟกับทฤษฎีเกสตัลท์
(รายละเอียดได้กล่าวไว้ในบทที่ 2)

จากความสำเร็จในการสอนศิลปะศึกษาของครูศิลปะศึกษาระดับประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร ผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการสำรวจความคิดเห็นทางการสอนศิลปะศึกษา โดยอิงแนวคิดทางการสอนของเอฟแลนด์ ว่าครูศิลปะศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร จัดการสอนไปในแนวทางใด

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

เพื่อสำรวจความคิดเห็นของครูศิลปะศึกษาเกี่ยวกับการสอนศิลปะศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร โดยอิงแนวคิดการสอนของ อาเธอร์ เอฟแลนด์ (ค.ศ. 1979) เป็นแนวทางในการนำไปใช้กับการจัดการเรียนการสอน

ขอบเขตของการวิจัย

เป็นการสำรวจความคิดเห็นของครูศิลปะศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร เกี่ยวกับการสอนศิลปะศึกษา โดยอิงแนวคิดการสอนของอาเธอร์ เอฟแลนด์ (ค.ศ. 1979) เป็นแนวทางในด้านความคิดเห็นที่มีต่อความหมายของศิลปะ ศึกษา และองค์ประกอบทางการสอนศิลปะศึกษา 6 ด้าน ในปีการศึกษา 2540

ข้อดกลงเบื้องต้นในการวิจัย

การวิจัยนี้ถือว่าคุณตอบแบบสอบถามทุกท่านให้ข้อมูลตรงกับความคิดเห็นส่วนตัว โดยไม่มีอคติใด ๆ ทั้งสิ้น และถือว่าเป็นคำตอบที่เชื่อถือได้

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

1. ได้รับทราบแนวคิดทางการสอนศิลปศึกษาของครูศิลปศึกษา ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร
2. เป็นแนวทางสำหรับ สำนักการศึกษากรุงเทพมหานคร จะได้นำไปใช้ในการวางแผนและพัฒนาการศึกษาวิชาศิลปศึกษา
3. เป็นแนวทางในการปรับปรุงหลักสูตรในสถาบันที่ผลิตครูศิลปศึกษาให้ตรงตามแผนการศึกษาชาติ
4. เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาและวิจัยต่อเนื่องทางด้านแนวคิดปรัชญาและทฤษฎีศิลปศึกษา